

Letošnji udeleženci delavnice so se poizkusili tudi pri delih ob žetvi in mlačvi ovsu v Trstju (Tršču).

Foto: Ika Fazarinc, Tršće, avgust 2018.

Obisk zbirke na Travi, ki smo jo urejali pred leti, je ob Martinih pripovedih vsakič doživetje.

Foto: Ika Fazarinc, Trava, avgust 2018.

DEDIŠČINA OB STARIH TOVORNIŠKIH POTEH V PROSTORU DOLINE ZGORNJE KOLPE IN ČABRANKE

12. Mednarodna poletna raziskovalna delavnica

Tudi leta 2018 sva svoje organizacijske moči združila Slovensko etnološko društvo in Etnološka zbirka Palčava šiša iz Plešč ter nadaljevala raziskovanje majhnega, a vedno zanimivega obmejnega prostora Slovenije in Hrvaške. Tokrat sta se nama pridružili študentki Veronika iz Međimurja in Ika iz Ljubljane, s katerima smo ob pomoči domačinov obiskovali naselja nad pred stoletji pomembno fužino – Čabrom. Poznejše meščansko življenje, ki se je v kraju končalo že pred več desetletji, nam je med sprehodom predstavil Zvonko Gašparac, upokojeni učitelj, ki se je sem vrnil ob kratkotrajnem ponovnem vzponu kraja po drugi vojni, v šestdesetih letih. Spomnil nas je tudi na posebneže – eden med njimi je bil Franjica, cenjeni kovač, ki se je vsako popoldne preoblekel v žensko in tak hodil po Čabru. Od nekdanjega živahnega življenja lokalnega središča je, ker so ljudje odšli, ostalo le malo. Le še malo je tudi prebivalcev, ki obvladajo stari čabarski govor, kar smo ugotavljali na terenskem obisku z jezikoslovkama ZRC SAZU. Ogleдали smo si muzej v dvorcu, cerkev in pokopališče, stare izdelke kovačev iz Čabra pa smo si ogledovali v etnografski zbirki Mnčkinih na Travi, ki jo je pomagalo urediti Slovensko etnološko društvo.

Preostale dneve smo preživljali na terenu v najbližjih naseljih nad Čabrom, ki so bila agrarno in delavsko zaledje mestecu v čebru. Prvo od njih je bila Podplanina, naselje na južnem bregu nad dolino, sestavljeno iz petih zaselkov.

Imeli smo priložnost raziskati dve hiši v njenem jedru in zgodbe njenih prebivalcev. Za obe stavbi se je izkazalo, da izvirata verjetno vsaj iz 18., če ne kakega stoletja prej. V skromnejši smo našli stropno gredo iz leta 1804. Večja hiša je bila temeljito predelana leta 1843, a po stari kleti s podstavkom za dimnično peč z ognjiščem se je izkazalo, da je mnogo starejša. Bila je po videzu najbolj premožna in je imela v tistem času v tem delu doline morda edina kamniti portal. Z domačini smo ugotavljali lokacijo starih rudokopov nad vasjo, lokacije toplarjev, starih sušilnic za sadje in ostanke lesene arhitekture, ki se žal počasi zarašča. Območje je bilo najverjetneje poseljeno že v rimski dobi, ko je nad njim potekala pot iz Babnega polja proti dolini Kolpe, imelo je kar nekaj poljskih površin in bilo tudi pozneje pomembno kmetijsko zaledje gosposkemu Čabru. Žal sedaj sem prihajajo le vikendaši, dolino pa meji ograja iz bodeče žice. Za Veliki Šmaren je bilo zato treba obiskati slavje na Žalostnem vrhu nad Prezidom, kjer se še vedno srečujejo vsi tukajšnji prebivalci z obeh strani meje. Na drugi strani doline smo na poti iz Čabra proti Pargu in naprej čez Prezid na Kranjsko obiskali Tropete. Tu so bile hiše večinoma na novo postavljene v drugi polovici 19. stoletja, ko je bila mimo zgrajena glavna cesta. Ena od hiš, Pintarjeva, je bila največja in še vedno ostaja vodilna kmetija. Zanimivi so bili razgovori z njihovo teto ter s sosedom in njegovo ženo nekaj hiš višje, saj so se spomnili

* Marko Smole, mag. elektr., vodja skupine za ljubitelje pri Slovenskem etnološkem društvu in lokalni turistični vodnik v Loški dolini, Stanežiče 34b, 1210 Ljubljana Šentvid; smole.marko@gmail.com.

tako časov pred drugo vojno kot po njej. Njihovi predniki so prišli iz sedaj zapuščene Križeve drage za hribom nad izviro Čabranke. V kletih preostalih tamkajšnjih hiš smo ugotavljali gradbeni razvoj v zadnjih 300 letih. V Dragi pri Trstju pa, kako tropetarji žanjejo, mlatijo in vejajo oves.

Drugačno zgodbo kot Podplanina in Tropeti delijo manjši zaselki na hrvaški strani niže nad dolino, skozi katere je pred stoletji iz okolice Trstja ruda potovala v Čabar in nato od tam proti pristanišču v Bakru. Zaselki kljub nekdaj skromnejši leseni arhitekturi in omejenim kmetijskim površinam še živijo. Ponekod so še vedno prepoznavne smeri starih poti skozi naselja. Razpoznavne so tudi prvotne široke florisne osnove starih stavb, saj celotna okolica Čabra med vojno ni bila požgana, tako kot večina preostalih naselij niže nad dolino.

Vsak večer smo sodelovali tudi na javnih prireditvah: pri koritu na Padovem smo poslušali stare zgodbe s poti proti izviri Kolpe, o katerih je predaval Marko Smole, udeležili smo se predstavitve knjige Slavka Malnarja o otroštvu v taborišču, pekli pecivo z direktorico muzeja, družino Kastelic in udeleženko iz Nepala, poslušali pesmi pisatelja, pesnika in kantavtorja Davorja Grgurića iz Delnic. Od tam

je prišel tudi Rasim Karalić s projekcijami etnografskega filma o Romih s smetišča v Delnicah ter drugega o polharju iz Gerova. Teden smo končali s pripovednim večerom, na katerem smo gostili več kot 60 obiskovalcev, ki so prišli iz krajev od Ljubljane do Delnic in Reke, predvsem pa smo bili veseli domačinov od Binkla do Razlog s pevci ter pevcev ljudskih pesmi Rafaelove družbe. Celotno dogajanje smo v soboto zaključili s pohodom na Sveto Goro, z njenimi zgodbami in obveznim plesom, z dnevom odprtih vrat kulturne dediščine ter zaključno prireditvijo – tokrat na Hrvaškem.

Statistika: šest dni terenov, 21 informatorjev, posneli smo pet hiš, izvedli osem prireditev – skupaj 240 obiskovalcev, v soboto še dodatnih 150. Hvala muzejema iz Kočevja in z Reke za sodelovanje, Mestni knjižnici Čabar, Slovenskemu kulturnemu društvu Gorski kotar, vaščanom Padova in Plešč, informatorjem, vsem nastopajočim, sodelujočim in donatorjem – Uradu vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Mestni občini Čabar in Ministrstvu za kulturo RS. Se vidimo v naslednjem letu, do takrat še obdelamo in objavimo zbrano gradivo.

